

Znanje in informacijska družba

Metod Černetič

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kidričeva cesta 55a, 4000 Kranj, Slovenija
e-pošta: metod.cernetic@fov.uni-mb.si

Uveljavljena globalna gospodarska ureditev še ne daje odgovora na vprašanje, s kakšnimi vzvodi se lahko gospodarstva, posebno še manj razvita, nadpovprečno uspešno razvijajo in s tem dohiteljujejo razvitejša. To vprašanje postane še posebej pomembno ob ugotovitvi, da se tudi danes v nastajajoči globalni informacijski družbi, nadpovprečno uspešno razvija le približno 15 odstotkov različno razvitih držav, nad 50 odstotkov, posebej še manj in najmanj razvitih, pa jih nazaduje. Bistvo odgovora na navedeno vprašanje še vedno ponuja ugotovitev nobelovca S. Kuznetsa (Černetič, 2002, 3), da imajo tiste družbe, ki so sposobne obvladovati in uporabljati sodobne tehnologije in inovirati, razvojne prednosti pred drugimi. To nas navaja na ključno vprašanje: kakšno razvojno okolje morajo ustvariti različno razvite družbe, države in gospodarstva za hitrejšo obvladovanje sodobnih tehnologij in kako motivirati inovacije za uspešen razvoj? Nova ekonomija nastaja v okolju stabilnih gospodarstev, ki vse bolj obvladujejo in učinkovito uporabljajo informacijske tehnologije, obenem pa z zavestnimi prizadevanji pospešeno povečujejo znanje in s tem uspešno prenavljajo gospodarstvo ter družbo. To zagotavlja trajnostni razvoj, ki ni le uspešna gospodarska rast v dolgoročnem obdobju, ampak zajema nadpovprečno uspešen tehnološki, gospodarski ter družbeni razvoj in omogoča prehitene podobno razvitih oziroma dohiteljuje razvitejših družb ter zagotavlja krepitev tehnološke, razvojne, kulturne in nacionalne identitete družbe.

Ključne besede: razvoj Slovenije, tehnološka in informacijska prizadevanja, izobraževanje odraslih, razvojni cilji, informacijska družba.

1. Uvod

V prispevku bodo obravnavana naslednja vprašanja:

- okolje razvoja Slovenije - značilnosti globalnega razvojnega okolja,
- prehod Slovenije v razvitost zahteva nadpovprečna razvojna, tehnološka in družbena prizadevanja, ki pogojujejo tako imenovano informacijsko družbo,
- strateški razvojni cilji različno razvitih družb in njihovo uresničevanje,
- primerjalni strateški razvojni cilji Slovenije,
- izobraževanje odraslih – nacionalni program izobraževanja odraslih,
- Slovenija na poti v razvito družbo – predpostavke razvoja.

Navedeni podatki in ocene se gibljejo med tako imenovanim plus in minus scenarijem razvoja Slovenije. Odločilno vlogo pri tako imenovanem plus scenariju razvoja Slovenije ima vlaganje v razvoj človeških virov (intangibilne investicije). Vrsta ocen in predpostavk razvoja Slovenije zadeva tudi tiste predpostavke, ki jih običajno navajamo kot značilnosti informacijske družbe.

2. Okolje razvoja Slovenije – značilnosti globalnega razvojnega okolja

Oblikovanje globalne informacijske družbe pooseblja obdobje stalnih in vse hitrejših sprememb. Čeprav so vse dosedanje tehnološke, družbene in gospodarske ureditve, ki so jih oblikovale in uveljavile v večini sveta najmočnejše in najrazvitejše države, odločilno vplivale na gibanje

mednarodne trgovine, današnji izredno hiter razvoj informacijskih tehnologij ne omogoča le intenzivnega pretoka blaga, storitev, kapitala, naložb, tehnologij in znanja, ampak postajajo ti procesi tudi vse preglednejši. Kar postaja prevladujoče, je dejstvo, da je že pred nekaj leti Mednarodna banka za obnovo in razvoj tako ocenila sedanjo strukturo svetovnega kapitala: 64 odstotkov pripada znanju, 20 odstotkov naravnim bogastvom ter 16 odstotkov finančnemu kapitalu. In kar je odločilno, uporaba interneta in drugih informacijskih tehnologij omogoča prvič v zgodovini človeštva posameznikom, podjetjem in družbam vse neposrednejši dostop do večine znanja, ki je vse manj lastninsko obremenjeno (Černetič, 2002, 3) in ga je mogoče uporabiti z ustreznim predznanjem in usposobljenostjo ter odgovarjajočo informacijsko infrastrukturo države oziroma celotne družbe. Prav to dejstvo še pogloblja razlike med tistimi, ki imajo dostop, in tistimi, ki nimajo dostopa do globalnih informacij. Te razlike nastajajo tako med državami, v državah, med regijami in ožjimi lokalnimi enotami ter podjetji in posamezniki.

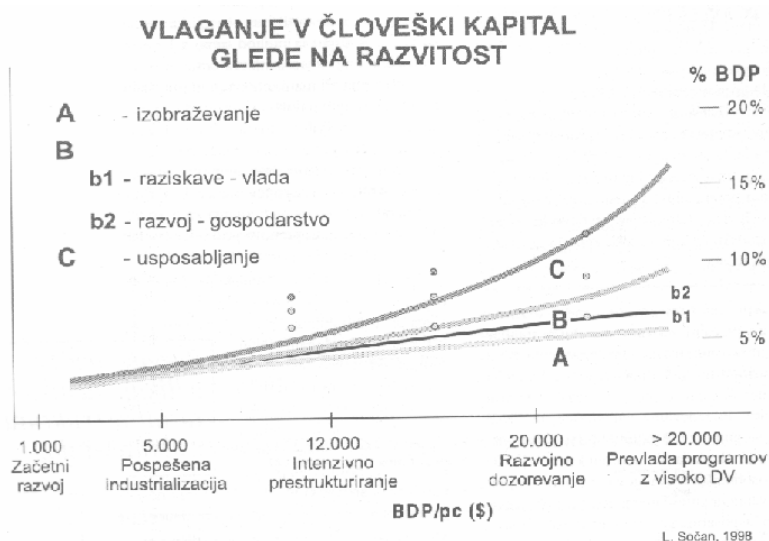
Da bi bile gospodarske družbe lahko konkurenčne v vse bolj odprtem sistemu, morajo zadostiti dvema temeljnima razvojnim pogojema. Prvič, obvladati morajo ustrezne tehnologije oz. imeti potrebno tehnološko znanje v posameznih panogah njihove dejavnosti in drugič, konkurirati in preživeti morajo v razmerah vse večje deregulacije, to je odpravljanja sedanjih kvantitativnih in kvalitativnih omejitev v globalnem pretoku proizvodnih dejavnikov.

Zato se v sodobnem svetu oblikujejo trije procesi koncentracije in povezovanja za doseganje kritične mase znanja in drugih potencialov za konkurenčnost ter uspešen razvoj podjetij in gospodarstev (Sočan, 2000, 86-87):

- Prvo področje zajema majhno število držav z dolgoročno hitro gospodarsko rastjo in nadpovprečno uspešnim razvojem. OECD (*Organisation for Economic Cooperation and Development*) v svoji študiji »The Future of Global Economy« te države uvršča med gospodarstva »Growth Shift«. Njihova temeljna značilnost je sinergija med uspešnim prilagajanjem procesu odpiranja, ki ga v globalnem gospodarstvu zahteva obvladovanje in uporaba informacijskih tehnologij, ter sposobnostjo teh ekonomij, da z visoko stopnjo konsenza socialnih partnerjev nadpovprečno uspešno krepijo svoje človeške, tehnološko-inovacijske in druge razvojne potenciale; med te spada tudi visoka stopnja varčevanja in naložb za uvajanje sodobne infrastrukture, prenavo gospodarstva ter zaposlovanje usposobljenega prebivalstva (Sočan, 2000).
- Naslednja oblika zajema razvijanje, združevanje in povečevanje multinacionalnih družb z upravnimi in razvojnimi centri, ki so praviloma locirani v razvitem svetu. Te družbe z uspešnim managementom združujejo razvojne potenciale na lokalni in globalni ravni. Nokia ima na primer v zadnjih dveh letih že več razvojnikov zunaj Finske, kot doma. Podobno take družbe izrabijo stroškovne, tržne, davčne in druge logistične dejavnike svetovnega gospodarstva za svojo konkurenčnost, povečevanje dobička in uspešen razvoj.
- Ker pa v svetovnem gospodarstvu še hitreje naraščata število in potencial majhnih ter srednjih podjetij, prihaja do njihovega povezovanja ter kompatibilnih institucij izobraževanja, usposabljanja, tehnološkega razvoja in drugih mrež sodelovanja v tako imenovane grozde (clusters), s katerimi skušajo povezati svoje razpršeno znanje v kritično maso tehnološkega, managerskega in drugega znanja za konkuriranje v tehnološko vse zahtevnejšem globalnem gospodarstvu.
- In končno, nova ali revitalizirana jedra nastajajo tudi v širših ali ožjih regijah. Praviloma so osnova tem razvojnim

jedrom univerze s tehnološkimi centri, s tehnološkimi in drugimi inštituti ter širšo infrastrukturo civilne družbe in tudi državne ustanove za šolanje, usposabljanje in prekvalifikacijo kadrov za uspešne tehnološke, razvojne in druge logistične rešitve. Taka razvojna jedra znanja sodobna teorija (Černetič, 2002, 4) pogosto imenuje »hot spots«. V različnih oblikah se vroča območja pojavljajo od najrazvitejših, tako imenovanih inovativnih regij ZDA, Finske, Irske ipd., pa do najmanj razvitih regij ali širših območij Kitajske in Indije s ciljem zagotoviti programe za delo in elementarni kapital za naložbe, usposobiti in šolati čim več posameznikov ter v skladu z možnostmi razvijati in uporabljati sodobno infrastrukturo.

Temeljne značilnosti sedanje tehnološke, ekonomske in družbene ureditve, ki je osnova razvojnega okolja globalne informacijske družbe, je prilagajanje sistemskih, makroekonomskih in tržnih pogojev večine držav normam razvitega sveta (welfare states). Pri nas imenujemo ta proces prilagajanje normam Evropske unije (EU). Te norme na področju sistema zajemajo politični sistem, pravni sistem, ekonomski sistem, človekove pravice, funkcioniranje države ipd. Makroekonomski pogoji zajemajo predvsem kriterije »Mastrichta«, ki so ne le pogoj za vključenost v notranji trg EU, ampak vse bolj tudi za članstvo v Evropski denarni uniji (inflacija, tečaj valute, proračunski deficit, dolgoročna zadolženost države, obrestna mera). Tržni pogoji zajemajo predvsem prilagoditev tehnoloških norm, tehničnih standardov in pravnih norm kriterijem notranjega trga EU. S tem procesom večina držav, posebej še manj razvitih, ne glede na njihovo lokacijo v triadi, vse bolj ustreza gospodarsko in tehnološko najrazvitejšemu delu sveta. V bistvu se tako zmanjšujejo ovire za pretok blaga in storitev, kapitala, naložb, znanja ter tehnologij v globalnem gospodarstvu. Če to povemo v bolj brutalnem jeziku, to pomeni, da postajajo s tem izvoz in naložbe podjetij iz razvitih držav varne v večini držav globalnega gospodarstva, torej tudi v državah v prehodu.

Slika 1: Vlaganje v človeške vire in razvoj. (Sočan L.: *Aktualna vprašanja gospodarskega razvoja Slovenije, V: FDV in SRIM »Slovenska korporacija v evropskih razmerah«*, (ured. Bohinc R.), Ljubljana, 1999, str. 24.)

3. Prehod Slovenije v razvitost zahteva nadpovprečna razvojna, tehnološka in družbena prizadevanja

V sodobni gospodarski zgodovini je približno 15 odstotkov držav oz. družb, ki so zmogle nadpovprečna razvojna prizadevanja in s tem nadpovprečno uspešen razvoj v daljšem obdobju. Po drugi svetovni vojni lahko med take države uvrščamo Nemčijo in Japonsko, kasneje tri generacije tigrov, ki so se jim v zadnjem desetletju priključile še manjše srednje- in severno-evropske države ter v najnovšem obdobju ponovno ZDA.

Njihova uspešnost temelji na dveh temeljnih vzvodih:

1. prilagajajo se sodobni tehnološki, gospodarski in družbeni ureditvi razvitega sveta in,
2. kar je še pomembnejše, znotraj same družbe so sposobne razviti politično voljo, moč in konsenz vseh socialnih partnerjev za ustvarjanje ustreznega okolja, v katerem trajno krepijo človeške, tehnološke, inovacijske, naložbene in druge razvojne potenciale v podjetjih, gospodarstvu in celotni družbi za doseganje zastavljenih strateških razvojnih ciljev.

To pravilo velja za nadpovprečno uspešne med najrazvitejšimi, kot sta to na primer ZDA ali Finska, in najmanj razvite, na primer Lesoto in Tajska. Države, ki niso sposobne izpolnjevati navedenih pogojev, bolj ali manj zadržujejo svoj položaj, več kot 50 odstotkov pa jih celo nazaduje v globalnem razvoju. Pri tem je najhujša oblika ogrožanja dolgoročne razvojne uspešnosti neke družbe pomanjkanje konsenza socialnih partnerjev ali celo volje in sposobnosti same oblasti za oblikovanje dolgoročne vizije razvoja, strateških razvojnih ciljev ter vzvodov za njihovo udejanjenje. Na žalost ima mnoge značilnosti tako imenovane družbene krize tudi Slovenija.

Kakšni naj bodo vizija, strateški cilji ter razvojni vzvodi Slovenije, na katerih bo lahko naša družba gradila razvojni konsenz socialnih partnerjev, da bi si zagotovila nadpovprečno uspešen razvoj v sosedstvu severno-zahodnih visoko razvitih in jugovzhodnih manj razvitih regij ter držav?

Razvitejše okolje bo v Sloveniji, če se bo uspešno razvijala, zagotavljalo izredne potenciale svojih trgov, kapitala, tehnologij, inovativnosti, znanja, pa tudi kulture upravljanja družbe in vodenja gospodarstva. Če bo razvoj neugoden, bo pospešeno odpiranje delovalo kot uničevalna konkurenca, v kateri lahko Slovenija izgubi večino svojih vrhunskih kadrov in vse bolj tone v evropsko ter globalno podpovprečje. Prav tako bodo manj razvita okolja, če bomo uspešno razvijali primerno okolje za uspešen prenos slovenskega znanja, prodajo tehnološko zahtevnejših proizvodov in storitev, vir za cenejše inpute ali pa bodo zaradi bistveno nižjih plač in socialnega standarda pomenila uničevalno cenovno konkurenco večini tehnološko nezahtevnih programov, ki jih Sloveniji ne bo uspelo pravočasno posodobiti oziroma zamenjati. Prihodnji razvoj bo odvisen predvsem od nas samih. Če bomo kot država sposobni oblikovati, sprejeti in izvajati dolgoročni konsenz oziroma razvojni dogovor o bistveno večjih razvojnih prizadevanjih vseh socialnih partnerjev kot do sedaj, bomo med tistimi družbami, ki bodo zmogle

pospešeno preobrazbo v razvitosti v obdobju približno ene generacije. Ta proces zastavlja dve vprašanji: prvič, kateri so glavni strateški cilji naše države na tej izredno zahtevni poti, ki bi jih lahko podprli vsi socialni partnerji, saj bi moralo uresničevanje teh ciljev vsem prinesiti boljše razvojne in življenjske možnosti, in drugič, ali bi bile naše vlade in parlament v prihodnje sposobne odigrati odločilno družbeno povezovalno razvojno vlogo nosilca konsenza, kot jo imajo v nadpovprečno uspešnih družbah?

4. Strateški razvojni cilji različno razvitih družb in njihovo uresničevanje

Globalni razvoj ne dopušča posameznim državam, še posebej ne manj razvitim, niti veliko »stopinj prostosti« niti bistveno lažjih poti ali bližnic do nadpovprečno uspešnega razvoja. Prva naloga vizije kvalitativne preobrazbe določene družbe in njenega gospodarstva na višjo raven razvitosti zajema zastavitev realnih strateških ciljev, kar pomeni delati »prave stvari« glede na stopnjo družbene, gospodarske in tehnološke razvitosti. Seveda je treba tudi prave stvari »delati pravilno«, če naj bosta gospodarstvo in družba v daljšem obdobju nadpovprečno uspešna.

Globalni razvoj lahko temelji samo na jasni viziji, ki bo zagotavljala vsem socialnim partnerjem sprejemljivo izboljšanje položaja v daljšem obdobju, zaradi česar bodo pripravljene doseči trden razvojni dogovor – konsenz, s katerim bodo na eni strani omejevali vse vrste sprotne porabe, da bi lahko na drugi strani povečevali varčevanje in vse več vlagali v krepitev razvojnih potencialov: v znanje, povečevanje zaposljivosti, tehnološko prenavo in nova, tehnološko ter inovacijsko zahtevnejša delovna mesta.

Vse bolj odločilno postaja prav vlaganje države, gospodarstva in prebivalstva v usposabljanje posameznikov ter poslovnih funkcij podjetij (Intangibles – Černetič, 1999/b, 134–136). Prav tovrstna vlaganja omogočajo obvladovanje sodobnih tehnologij in učinkovitost podjetij, gospodarstva, javne uprave, države ter družbe kot celote. In prav pri tem zelo razvite države najbolj odstopajo od manj razvitih, saj vlagajo v te oblike znanja od 4 do 7 odstotkov BDP; Slovenija le odstotek. Če Slovenija ne bo več kot podvojila ta vlaganja v srednjeročnem obdobju, ne bo zmogla prehoda v informacijsko družbo in si bo otežila možnosti priključitve v EU (Černetič, 1999/a, 213).

5. Primerjalni strateški razvojni cilji Slovenije

Da bi se zmerno razvita Slovenija v obdobju ene generacije lahko ustvarjalno vključila v razviti svet, bi morala razviti inovativno gospodarstvo in dosegati dodano vrednost na zaposlenega vsaj blizu povprečja EU. Slovenija je po kriterijih Mednarodne banke za obnovo in razvoj (WB) leta 1999 že dosegla spodnji prag razvitih držav z 10.000 ameriških dolarjev na prebivalca, vendar bo morala za sodobno razvitost precej posodobiti svojo infrastrukturo in tehnološko, kadrovske in

inovacijsko prenoviti večino svojega gospodarstva. To hkrati pomeni: čim bolj bodo programi podjetij tehnološko in inovacijsko zahtevni, tem manjša bo vloga fizičnega in nižje kvalificiranega dela in tem večji bo vpliv znanja ter še posebej informatike in druge sodobne infrastrukture. Pri zelo razvitih družbah prav velika razvitost infrastrukture odločilno pripomore k uspešni rasti dodane vrednosti na zaposlenega in h globalni konkurenčnosti njihovih proizvodov in storitev. Pomen intelektualne in informacijske infrastrukture ter njen ugoden vpliv na gospodarsko rast in konkurenčnost se najlepše kaže prav v Severni Evropi in ZDA.

Že primerjava vpisa v srednje in visoke šole med članicami CEFTA (*Central European Free Trade Agreement*) in EU opozarja na veliko kvalitativno razliko pri pripravi na »družbo znanja«. Skoraj vse članice EU, razen Italije, Grčije in Portugalske, vpisujejo celotno generacijo v srednje šole. Nekatere skušajo odpraviti zamujeno in z izobraževanjem odraslih presegajo 100 odstotkov generacije (na primer Španija je v letu 1993 pri ženskah dosegla 120 odstotkov in pri moških 107 odstotkov). Članice CEFTA so v devetdesetih letih vpisovala med 70 in 90 odstotki generacije v srednje šole, kar kaže na še ne dovolj razvito izobraževanje odraslih v teh državah. Še bistveno večje razlike pa so na področju visokošolskega izobraževanja. V članicah CEFTA se je od začetka osemdesetih let do sredine devetdesetih let povečal vpis na visoke šole z nekaj nad 10 odstotki na dobrih 20 odstotkov (v Sloveniji na 28 odstotkov – v primerjavi s Korejo, kjer je porasel s 15 na 48 odstotkov). Med evropskimi državami je v letih od 1980 do 1993 Irska zvišala vpis na visoke šole z 18 na 34 odstotkov generacije, Finska z 32 na 63 odstotkov, Španija s 23 na 41 odstotkov, Nizozemska z 29 na 45 odstotkov, Francija s 25 na 50 odstotkov, Norveška s 26 na 54 odstotkov, Kanada pa z izredno intenzivnim izobraževanjem odraslih celo z 52 na 103 odstotke generacije. Vpis na visoke šole je bistveno manjši in počasneje narašča v velikih državah, na primer v Nemčiji s 26 na 36 odstotkov, v Italiji s 27 na 37 odstotkov, na Japonskem se je celo znižal z 31 na 30 odstotkov. Največja izjema med temi državami so ZDA s porastom s 56 na 81 odstotkov (Črnetič, 1999/a, 214).

6. Izobraževanje odraslih – nacionalni program izobraževanja odraslih

Za Slovenijo je poleg povečanega deleža BDP za izobraževanje in znanost - izjemno pomembna tudi struktura vlaganj in investicij v izobraževanje. V zadnjih letih proračun vlade RS zagotavlja le 40-tim odstotkom generacije v postsekundarnem šolanju proračunsko financiranje. Blizu 60-tim odstotkom generacije v visokošolskemu, univerzitetnemu in podiplomskemu izobraževanju zagotavljajo organizacije zaposlitve ali pa se kandidati financirajo sami in njihovi starši. Prikazujemo tudi vire financiranja oz. mednarodno primerjavo financiranja izobraževanja odraslih. Podatki za državo Slovenijo niso laskavi. V strokovnih podlagah nacionalnega programa izobraževanja odraslih analizirajo področje izobraževanja odraslih in predlagajo področja posebnih ukrepov za reševanje razvojnih vprašanj v Sloveniji (Human Development Report, 2001, 14-15)

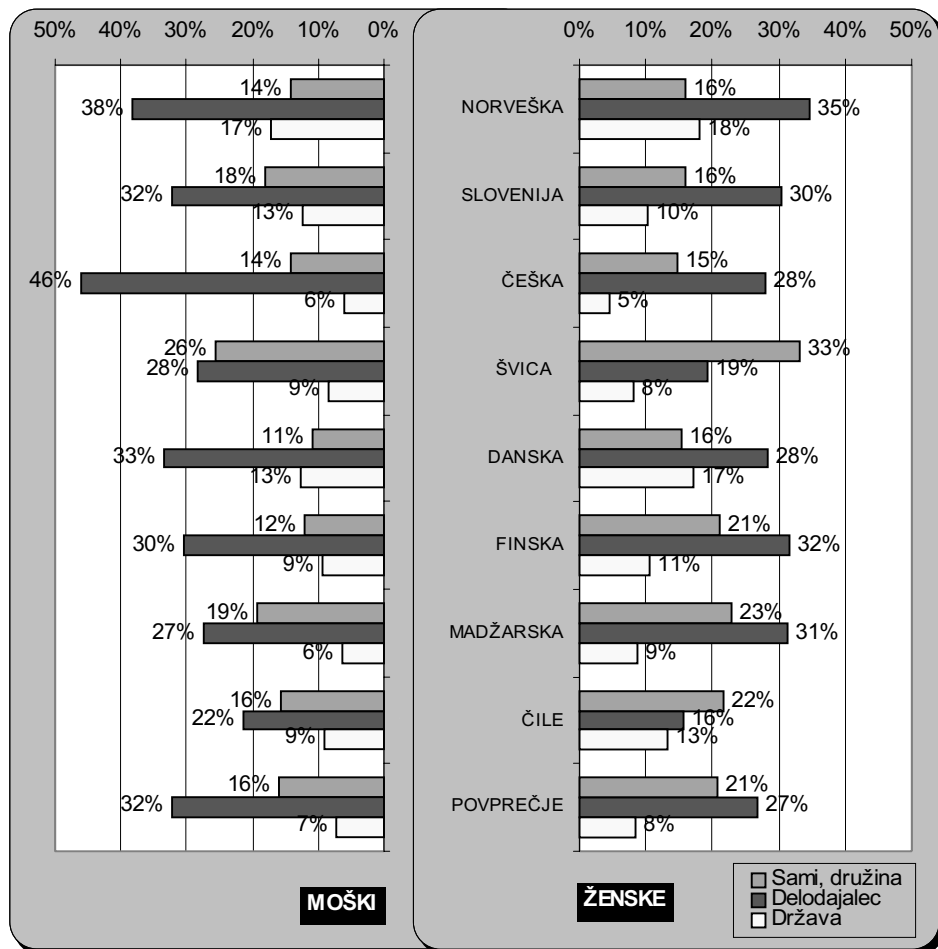
6.1 Področja potrebnih sprememb (ukrepov)

1. *Temeljno izobraževanje odraslih in neposredno merjenje znanja odraslih* - podlage za to daje nacionalni program izobraževanja odraslih,
2. *povezanost neposrednega merjenja znanja odraslih s sedanjim merjenjem zaloge kapitala izobrazbe,*
3. *izobraževanje brezposelnih – dvig izobraženosti zaposlenih, zagotovitev prekvalifikacije, kadar je glede na razmere na trgu dela to potrebno,*
4. *usposabljanje za aktivno iskanje zaposlitve,*
5. *evidentiranje neformalnega / nešolskega izobraževanja in usposabljanja*
6. *evidentiranje izdatkov podjetij in gospodinjstev za izobraževanje, zlasti za izobraževanje odraslih,*
7. *učinkovitost izobraževanja in naložb vanj ter enakost možnosti izobraževanja (pravičnost v dostopu in v financiranju),*
8. *izdelava potrebnih analiz za ugotavljanje notranje in zunanje (ekonomske) učinkovitosti in pravičnosti sistema začetnega izobraževanja ter oblikovanje ustreznega sistema njegovega financiranja,*
9. *merjenje vseh stroškov, koristi in donosov tudi za druge oblike učenja,*
10. *sistem financiranja dodiplomskega visokega izobraževanja v javnih ustanovah:* 1. redni študij – povečanje zasebnega financiranja (prispevka študenta samega); 2. izredni (part-time) študij – sofinanciranje iz javnih sredstev, izdelava enotne metodologije za izračun šolnin,
11. *materialne in druge spodbude ter ukrepi za večje naložbe v izobraževanju in večje vključevanje v izobraževanje – povečati davčne olajšave za naložbe posameznikov in podjetij v izobraževanje,*
12. *raziskovalno delo na področju izobraževanja – večja koordinacija med različnimi vladnimi resorji pri financiranju raziskav na tem področju.*

6.2 Problemi področja posebnih ukrepov za reševanje razvojnih vprašanj izobraževanja v Sloveniji

Problemi:

1. velik delež odraslih prebivalcev je še vedno brez temeljne izobrazbe (končane osnovne šole in krajših programov formalnega ali neformalnega izobraževanja), zlasti med brezposelnimi,
2. pomanjkljivo evidentiranje neformalnega / nešolskega izobraževanja (z vidika vključenosti prebivalstva vanj, naložb vanj, stroškov, itd.),
3. odsotnost neposrednega merjenja znanja odraslih prek ugotavljanja več dimenzij funkcionalne pismenosti,
4. odsotnost nekaterih potrebnih podatkov in analiz za ugotavljanje ekonomske učinkovitosti (zunanje in notranje) in pravičnosti sistema začetnega, zlasti pa nadaljevalnega izobraževanja (odraslih) in njunega financiranja,

Slika 2: Viri financiranja glede na tri glavne financirerje – mednarodna primerjava, 1998, v odstotkih (vsi odrasli) (*Literacy in the Information Age, 2000, str. 46, slika 3.14*)

5. delitev stroškov dodiplomskega visokega izobraževanja v javnih ustanovah med nosilce kot posledica veljavnega sistema financiranja tega izobraževanja iz javnih sredstev,
6. premajhne sistemske spodbude za naložbe posameznikov in podjetij v izobraževanje,
7. razdrobljenost raziskovalnega dela na področju izobraževanja.

Slovenija bo morala na sedanji stopnji razvitosti za povečanje svoje konkurenčnosti in dodane vrednosti pospešeno nadomeščati nizke plače in slabo produktivnost z rastočo usposobljenostjo in znanjem zaposlenih ter bistveno višjo tehnološko-inovacijsko usposobljenostjo podjetij in celovite infrastrukture. Le tako bo lahko izboljševala svoje programe ter »tekla hitreje« in razvojno dohitevala razvitejše družbe.

Med taka prizadevanja spadajo predvsem:

- stalno naraščanje vlaganj v človeške vire (izobraževanje, raziskave in razvoj, usposabljanje) z današnjih 8,5 odstotka na vsaj 11 do 12 odstotkov BDP;
- izvedba razvojno in politično zahtevnih reform, s katerimi bo mogoče ob znižanju proračuna in javne porabe bistveno povečati učinkovitost tega sektorja ter zagotoviti njegovo stimulatívno razvojno vlogo;

- občutno zvišanje skupnega varčevanja, s sedanjih 24 na vsaj približno 30 odstotkov BDP, ter z bistveno višjimi vhodnimi in tudi izhodnimi neposrednimi naložbami zagotavljati hitro tehnološko prenovo podjetniških programov, posodobitev infrastrukture, večje število kvalitetnejših delovnih mest ter krepitev izvoza;
- ozdravitev večine družb s približno eno tretjino gospodarskega potenciala, ki se lahko izkopljejo iz sedanjih izgub le s čim hitrejšo priključitvijo uspešnim domačim ali tujim strateškim partnerjem, to pa mora spodbujati in podpirati država;
- prepolovitev sive ekonomije, s sedanjih več kot 20 na približno 10 odstotkov, kar bi bilo primerljivo z razvitejšim delom EU;
- navedena in druga prizadevanja bodo morala občutno spremeniti dosedanje vzvode gospodarske rasti, ki v zadnjih letih v Sloveniji temeljijo pretežno na preveliki in rastoči porabi države, v vzvode, ki bodo temeljili predvsem na hitro rastočem izvozu in naložbah v razvojne potencialne, saj na primer letne naložbe na zaposlenega v industriji znašajo v Sloveniji približno eno tretjino vrednosti naložb na zaposlenega v Nemčiji.

Dosedanja razvojna prizadevanja samostojne Slovenije se kažejo v pospešenem prilagajanju okolja naše države sistemskim, makroekonomskim in tržnim normam EU in razvitega sveta, ki jih pooseblja teza »odprtost in konkurenčnost«. To je v redu, saj mora biti naša država v družbenem in gospodarskem pogledu po meri tega sveta, če hoče biti njegov sestavni del. Hkrati pa je strankarsko enoumje v devetdesetih letih v borbi za politično oblast zelo zanemarilo vizijo prehoda Slovenije v razvito družbo z oblikovanjem glavnih strateških razvojnih ciljev in ključnih vzvodov za njihovo uresničevanje.

7. Slovenija na poti v razvito družbo – predpostavke razvoja

Samostojna država je kljub izredno hitremu razvoju globalne informacijske družbe še vedno temeljni vzvod za uspešen razvoj, uveljavitev politične in gospodarske identitete ter integritete naroda in njegove kulture. Vendar ne smemo pozabiti, da je le manjšina držav nadpovprečno razvojno uspešnih, dobra polovica pa tiči v velikih ali celo z lastnimi močmi nerešljivih razvojnih težavah. Čim večji je razvojni zaostanek določene države, tem večja razvojna prizadevanja morajo zagotoviti njen politični management in njene vodilne strukture za doseganje nadpovprečno uspešnega razvoja, ki v dolgoročnem obdobju omogoča dohitevanje razvitejših družb. Tudi za Slovenijo velja, da postaja njena draga in premalo učinkovita država gospodarstvu in celotni družbi prej breme, ki ju ovira pri vse hitrejšem razvoju, ki ga narekuje informacijska družba, ne pa organiziran spodbujevalec njenih potencialov za hitrejši razvoj.

Upošteva nekaterih raziskav in podatkov slike 1 in 2 ter z uporabo kompleksnih baz znanja vodilnih mednarodnih institucij in primerjav razvojnih gibanj ter razvojnih vzvodov več skupin držav bo na prihodnji razvoj Slovenije odločilno vplivala sinergija učinkovanja treh temeljnih scenarijev (Sočan, 2000, 95):

- scenarija »notranje razvojne moči«, ki zajema sinergijo med prilagajanjem sedanji mednarodni gospodarski ureditvi na eni strani in trdnostjo notranjega konsenza socialnih partnerjev o večjih razvojnih prizadevanjih in hitrejši krepitvi razvojnih potencialov na drugi strani;
- scenarija bolj ali manj uspešnega vključevanja Slovenije v EU in
- scenarija boljše ali slabše globalne konjunkturo.

Optimalna sinergija omenjenih treh scenarijev bi omogočala Sloveniji gospodarsko rast več kot 6 odstotkov na leto in hitrejšo pot v razvitost z uveljavljanjem njene gospodarske, tehnološke in kulturne identitete v EU in svetu. Prav ta proces uspeva večini manjših severnoevropskih držav. Najmanj ugodne opcije pa prinašajo Sloveniji stagnacijo in vse večje razvojne, socialne in civilizacijske težave. Zato je bistveno, kako se bomo sami organizirali in usposobili za razvoj v informacijski družbi. Če bi bilo odločilno predvsem čakanje na zunanje dejavnike, kot sta vključitev v EU in svetovna konjunktura, kar predvsem upošteva sedanja strategija razvoja Slovenije, ne bi bilo ne uspešnega

razvojnega dohitevanja tigrov in Irske ne sedanjega razvojnega prehitevanja severnoevropskih držav.

Slovenski politični management, ki je do sedaj nevarno zapostavljal konsenz socialnih partnerjev, ima po zadnjih volitvah ustrezno politično okolje, da se ne ukvarja predvsem sam s seboj, ampak, da večino svojega potenciala usmeri k poenotenju socialnih partnerjev s temeljnimi strateškimi cilji in vzvodi za njihovo uresničevanje. Ta proces temelji na bistveno večjih razvojnih prizadevanjih celotne družbe v primerjavi z dosedanjim, mora pa seveda dolgoročno zagotoviti boljši položaj državi, delojemalcem, delodajalcem in civilni družbi.

8. Zaključek

Zgoraj navedene predpostavke razvoja in sledenje trendov, ki so prikazani v sliki 1 in sliki 2, dajejo odgovor na vprašanja s kakšnimi vzvodi se dogaja preobrazba v razvoju družbe. Sledenje tem trendom zagotavlja Sloveniji tudi okolje za prehod v družbo znanja, ki bo temeljilo na učinkovitem sistemu izobraževanja, raziskav in razvoja, prenosa tehnologije ter na vseživljenjskem učenju posameznikov, na učečih se podjetjih in na učeči se družbi. Taka družba bo morala biti obenem tudi sposobna z zadostnim domačim kapitalom in neposrednimi tujimi naložbami ustvarjati dovolj kvalificiranih delovnih mest za svoj nadpovprečno uspešen gospodarski in družbeni razvoj ter vključitev med razvite družbe v obdobju približno ene generacije.

Visoka stopnja konsenza socialnih partnerjev je osnova za uresničevanje tako zahtevnih razvojnih ciljev Slovenije. Prav v tem pogledu so nam lahko najboljši vzor za njen prihodnji nadpovprečno uspešen razvoj v razmerah nove ekonomije razvojno zelo uspešne manjše severnoevropske države, tako imenovane »družbe konsenza«.

Uveljavljena globalna gospodarska ureditev še ne daje odgovora na vprašanje, s kakšnimi vzvodi se lahko gospodarstva, posebno še manj razvita, nadpovprečno uspešno razvijajo in s tem dohitevajo razvitejše. To vprašanje postane še posebej pomembno ob ugotovitvi, da se tudi danes v nastajajoči globalni informacijski družbi, nadpovprečno uspešno razvija le približno 15 odstotkov različno razvitih držav, nad 50 odstotkov, posebej še manj in najmanj razvitih, pa jih nazaduje. Bistvo odgovora na navedeno vprašanje še vedno ponuja ugotovitev nobelovca S. Kuzneta (Černetič, 2002, 3) da imajo tiste družbe, ki so sposobne obvladovati in uporabljati sodobne tehnologije in inovirati, razvojne prednosti pred drugimi. To nas navaja na ključno vprašanje: kakšno razvojno okolje morajo ustvariti različno razvite družbe, države in gospodarstva za hitrejšo obvladovanje sodobnih tehnologij in kako motivirati inovacije za uspešen razvoj?

Nova ekonomija nastaja v okolju stabilnih gospodarstev, ki vse bolj obvladujejo in učinkovito uporabljajo informacijske tehnologije, obenem pa z zavestnimi prizadevanji pospešeno povečujejo znanje in s tem uspešno prenavljajo gospodarstvo ter družbo. To zagotavlja trajnostni razvoj, ki ni le uspešna gospodarska rast v dolgoročnem obdobju, ampak zajema nadpovprečno uspešen tehnološki, gospodarski ter družbeni

razvoj in omogoča prehitevanje podobno razvitih oziroma dohitevanje razvitejših družb ter zagotavlja krepitev tehnološke, razvojne, kulturne in nacionalne identitete družbe.

Literatura

Černetič, M.: Knowledge and Education – between market and market of manpower. In: Tasks of adult education at the beginning of 21th century. Theory and practice. Proc. of 9th International Symposium, Opole, 30.06. – 02.07.2002, Uniwersytet Opolski.

Černetič, M.: Ekonomika izobraževanja in raziskovanja, Moderna organizacija, Kranj 1999/a.

Černetič, M.: Razvoj človeških virov, podjetništva in ZTP – normativna in stvarna raven; V: Slovenska korporacija v evropskih razmerah (urednik: Bohinc R.) FDV in SRIM, Ljubljana 1999/b.

Human Development Report – Slovenia 2000 (urednik.: Hanžek M., Gregorčič M.), Institute of Macroeconomic Analysis and Development, Ljubljana 2001.

Literacy in the Information Age – Final Report of the International Adult Literacy Survey. Organization for Economic Co-operation and Development. Statistics Canada, Paris 2000.

Mirčeva, J., in sod. : Eurydice – Poročilo, Center za poklicno izobraževanje, Ljubljana 1999.

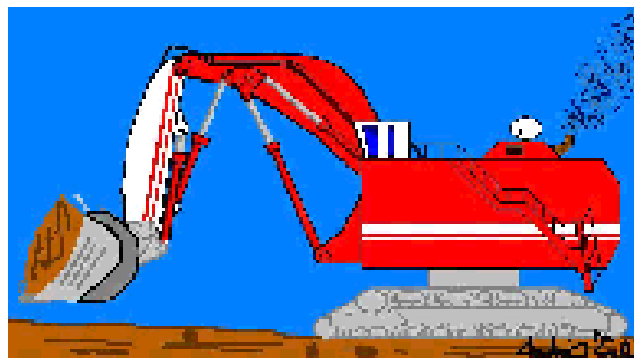
Sočan, L.: Znanje in razvoj v Sloveniji v razmerah nove ekonomije, Andragoška spoznanja št. 1, Ljubljana 2000, str 86-97.

Sočan, L.: Aktualna vprašanja gospodarskega razvoja Slovenije, V: FDV in SRIM »Slovenska korporacija v evropskih razmerah«, (urednik: Bohinc R.), Ljubljana 1999, str. 1-26.

Metod Černetič je dolgoletni učitelj na Fakulteti za organizacijske vede, Univerze v Mariboru in drugih fakultetah. Diplomiral je iz sociologije na Filozofski fakulteti v Univerze v Ljubljani, magistriral na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani ter doktoriral na Fakulteti za organizacijske vede, Univerze v Mariboru. Oblikoval in izvajal je več študijskih programov (predmetov). Je avtor učbenikov in soavtor knjig, bil nosilec ali sodelavec raziskovalnih nalog s področja razvoja visokega šolstva, razvoja podiplomskega študija (HRD in HRM). Objavlja v domači in tuji strokovni literaturi iz znanstveno-raziskovalnih področij ekonomike izobraževanja, teorije sociologije in organizacij. Objavil je preko 220 bibliografskih enot. Je mentor študentom na dodiplomskem in podiplomskem študiju. Sodeloval in objavil je referate na preko 40 mednarodnih srečanjih.

Jona Jan Fras, 7.c, OŠ Trnovo, Egipčanska scena, Cveta Leban

Andrej Panker, 7.c, OŠ Trnovo, Big Bager, Cveta Leban